

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Ч А С О П И С З А П Р А В Н У Т Е О Р И Ј У И П Р А К С У

Година LXXXVI

Нови Сад, април 2015

Књига 75

Број 4

Ч Л А Н Ц И

UDC 347 (497.11)

Vladimir Ilić,
saradnik u nastavi na Pravnom fakultetu
Univerziteta u Kragujevcu

RECEPCIJA DVA RIMSKA EDIKTA U SRPSKI GRAĐANSKI ZAKONIK*

SAŽETAK: U nameri da omogući bezbedan prolazak rimskim građanima pored visokih zgrada, pretor je doneo dva edikta: *de is qui deiecerint vel effuderint i ne quis in suggrunda*. Prvim je regulisana odgovornost za štetu prouzrokovanu bacanjem stvari ili prolivanjem tečnosti iz prostorija. Drugi se odnosio na odgovornost zbog opasno postavljenih stvari koje bi svojim padom mogle da povrede prolaznike ili prouzrokuju štetu. Nakon Austrijskog građanskog zakonika, recepciju ovih edikata pronalazimo u Srpskom građanskom zakoniku. Osnovni elementi kod ovih vidova odgovornosti su: pasivna legitimacija, osnov odgovornosti, radnje kojima se može prouzrokovati šteta odnosno opasnost i prostorije iz kojih se može prouzrokovati šteta odnosno opasnost. Njihovim upoređivanjem, u rimskom pravu i Srpskom građanskom zakoniku, a uzimajući u obzir i Austrijski građanski zakonik, autor će preispitati na koji način i u kojoj meri je izvršena recepcija rimskog prava.

Кључне речи: rimsko pravo, Srpski građanski zakonik, odgovornost, šteta

* Rad primljen 26. 9. 2014. godine.

UVOD

Rimski edikti kojima je trebalo obezbediti siguran prolazak rimskih građana pored visokih zgrada, doneti su u doba Republike.¹ Ulpijan je zapisao tekst oba edikta.² Postojali su brojni razlozi pretorove pravne intervencije, poput velikog broja visokih najamnih zgrada (oko 50 000 zgrada, visine do šest spratova), uskih ulica (od četiri do šest metara), problema sa odlaganjem fekalija... Ipak, glavni razlog nastanka štete, koji je vanvremenskog karaktera i karakterističan za svako društvo, jeste bezobzirnost i bahatost ljudi.

Zbog spomenutog razloga, ne čudi zašto je došlo do recepcije oba rimska edikta u moderne građanske kodifikacije. Odgovornost za štetu od bačenih i prosutih stvari i odgovornost za opasno postavljene stvari najpre je preuzeto u Austrijskom građanskom zakoniku (u daljem tekstu ABGB).³ Nakon toga, do recepcije dolazi u Srpskom građanskom zakoniku (u daljem tekstu SGZ) i to u § 813: „Ko iz kuće, kroz prozor, s tavana ili inače nesmotreno što baci ili prospe i izlije, onaj će odgovarati za štetu, koju bi drugom s tim prouzrokovao; ako se ne zna ko je, onda odgovara gospodar kuće ili od kvartira“, i § 814: „Ako je stvar kakva gde god nameštena, ili obešena, da lako pasti ili drukče koga osakatiti može; onda svaki ima pravo tu predstojeću opasnost policajnoj vlasti javiti, koja će izvideti i ukloniti.“

Ključni pojmovi kod ovih edikata su: prostorija iz koje može biti prouzrokovana šteta, radnje kojima se može prouzrokovati šteta, pasivna legitimacija

¹ Polojac, M., O aktuelnosti jednog pretorskog edikta (*edikt de effusis vel deiectis*), u: Dragan Nikolić, i ostali (urednik), *1700 godina Milanskog edikta – zbornik radova*, Niš, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, 2013, 620.

² Edikt *de is qui deiecerint vel effuderint* glasio je: „Odakle god na ono mesto, gde se obično bude prolazilo ili na kojem se bude stajalo, nešto bude izbačeno ili prosuto, kolika šteta bude naneta odnosno učinjena u toj stvari, protiv onog koji tamo bude stanovao, daću tužbu na dvostruki iznos. Ako bude rečeno da je od tog udarca preminuo slobodan čovek, daću tužbu na pedeset zlatnika. Ako bude rečeno da je živ ali povređen, koliko se u toj stvari sudiji bude učinilo pravično da osudi tuženog, na toliko ću dati tužbu...“ D. 9.3.1. korišćen prevod Aličić, S., Justinijanova Digesta – deveta knjiga, Tutin, Samir Aličić, 2013, 115.; I. 4, 5, 1. korišćen prevod Bakotić, L., *Justinijanove Institucije*, Beograd, Geca Kon, 1912, 263.

Edikt *ne quis in suggrunda* glasio je: „Neka niko na krovnim gredama ili na krovu, iznad onog mesta kuda se obično prolazi ili gde se stoji, nema postavljeno ono, što padom može naškoditi. Ko bi učinio suprotno ovome, daću protiv njega tužbu na osnovu činjeničnog stanja na deset zlatnika...“ D. 9.3.5.6.

³ ABGB § 1318: „Ako neko bude oštećen padanjem bilo kakve opasno obešene ili nameštene stvari ili bacanjem ili prosipanjem iz kakvog stana, onda za štetu odgovara onaj, iz čijeg je stana bačeno ili prosuto, ili sa kojeg je stvar pala.“ Korišćen je prevod Arandelović, D., *Austrijski građanski zakonik*, Beograd, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1906.

ABGB § 1319: „Premda bi pogibao bila verovatna, da kakav znak, sud, ili bilo koja stvar obešena ili nameštena nad mestom, kud ljudi obično prolaze može pasti i mimohodeće oštetiti, ne može se zato još niko potužiti pred sudom, ali svako ima pravo, radi opšte sigurnosti, javiti pogibao oblasti političkoj.“

i osnov odgovornosti. Kroz njihovo upoređivanje u rimskom pravu i SGZ-u, a uzimajući u obzir i austrijsko pravo, nastojaće se utvrditi u kojoj meri je došlo do recepcije rimskog prava, kao i da li je ona bila posredna ili neposredna.

1. RIMSKO PRAVO

1.1. Prostorija iz koje može biti prouzrokovana šteta

Iz samog teksta edikta uviđa se namera pretora da obezbedi sigurnost na mestima gde se obično prolazi ili stoji, odnosno okuplja narod.⁴ Shodno tome sve građevine koje se nalaze na takvim prometnim lokacijama podobne su da iz njih bude prouzrokovana šteta. Ipak, primarno se mislilo na visoke zgrade. Tako se prostorija iz koje je nešto bačeno ili prosuto, u Justinijanovim Institucijama⁵, kao i u fragmentu D. 44.7.5.5., određuje pomoću reči „stan”. U rimskim izvorima pronalazimo da je štetna radnja mogla da nastane i iz skladišta, lokala, kao i broda.⁶ Naposletku, u fragmenu D. 9.3.1., nailazimo na apstraktu odrednicu „odakle god”. Shodno ovome, možemo zaključiti da pojam prostorije iz koje može biti prouzrokovana šteta treba ekstenzivno tumačiti.

U slučaju edikta *ne quis in suggrunda* imamo identičnu opštu odrednicu kao u prethodnom ediktu – zabranjeno je postavljati nešto što je moglo da padne na mestima gde se obično prolazi ili stoji.⁷ Shodno prepoznatljivoj rimskoj kazuističnosti navode se i konkretni delovi zgrade, poput krova, krovnih greda, stana, zatim magacina ili bilo kakve druge građevine.⁸

1.2. Radnje kojima može biti prouzrokovana šteta

Iz edikta *de is qui deiecerint vel effuderint* sledi da šteta može biti prouzrokovana bacanjem ili prosipanjem nečega. Osim činjenjem, šteta prema Ulpijanovom (Ulpianus) mišljenju može nastati i nečinjenjem. On smatra da u slučaju pada obešene ili okačene stvari treba uzeti da je ona izbačena.⁹ Isti stav zauzima i povodom pitanja prosipanja nečega što je visilo.¹⁰ Međutim, ovaj stav je u suprotnosti sa fragmentom D. 9.3.5.12. u kome se navodi da ako nešto što

⁴ D. 9.3.1.

⁵ I. 4, 5, 1.

⁶ D. 9.3.5.3.; D. 9.3.6.3.

⁷ D. 9.3.5.6.; D. 9.3.5.9.

⁸ *Ibid.*

⁹ D. 9.3.1.3.

¹⁰ *Ibid.*

je postavljeno padne i prouzrokuje štetu, odgovara onaj ko je postavio, a ne *habitor*. Konfrontaciju ovih fragmenata romanisti najčešće objašnjavaju na dva načina. Postoji mišljenje da je fragment D. 9.3.5.12. pogrešno interpoliran. Drugo, čini se verovatnije mišljenje da se ovaj tekst odnosi ili je deo edikta *ne quis in suggrunda* koji je donet pre edikta *de is qui deiecerint vel effuderint*, pa iz tog razloga nije moglo da dođe do primene *actio de effusis vel deiectis*.¹¹

Radnja koja je bila zabranjena ediktom *ne quis in suggrunda*, u Digestama označena je kao postavljanje stvari koje bi svojim padom mogle da prouzrokuju štetu. Uviđa se da se pored radnje postavljanja, vodilo se računa i o vrsti stvari.¹² U Institucijama, stvar može biti opasno postavljena, ali i obešena.¹³ Bez želje da ulazimo u detaljnije opisivanje uslova i načina života u starom Rimu, navešćemo deo Juvenalisovog (Juvenalis) teksta kako bismo prikazali jedan primer opasno postavljene stvari, kao i opasnosti koje su vrebale od istih: „...kako se visoko dižu zgrade, odatle te može ubiti svakojaki crep, ako sa prozora padaju probušene ili izobličene posude, kojom težinom udaraju trotoar skoro ga probuše...”¹⁴

1.3. Pasivna legitimacija

Tuženi, u slučaju oba edikta, označen je kao *habitor*. To je lice koje stanuje u stanu, bez obzira da li je on vlasnik, zakupac ili pak tu besplatno živi.¹⁵ Ukoliko postoji više stanara oni će odgovarati solidarno.¹⁶ Međutim, ako su oni „podelili“ stan, tako da svako ima određenu prostoriju koju koristi, onda će odgovarati samo onaj ko je stanovao u delu iz kojeg je nešto prosuto, bačeno ili postavljeno.¹⁷

Određenje pasivne legitimacije može se razumeti na više načina.

U Digestama pronalazimo tekst u kome se navodi da je bilo nemoguće saznati ko je nešto prosuo ili izbacio.¹⁸ Svakako, ovaj stav ne treba bukvano shva-

¹¹ Melilli, E., D.9.3. *Tutela e sicurezza della circolazione urbana nel diritto romano*, Milano, Università degli Studi di Milano – Bicocca, 2003, 54 i dalje; Palmirski, T., Some remarks on „ne quis in suggrunda protectove id positum habeat, cuius casus nocere posit preator’s edict”, *Revue internationale des droits de l’antiquite* L, 2003, 291 i dalje.

¹² Stvar je trebalo da bude dovoljno teška, da svojim padom prouzrokuje štetu. Ukoliko bi neko postavio veš koji je mogao pasti, svakako nije bilo mesta primeni edikta.

¹³ I. 4, 5, 1.

¹⁴ Juvenalis, 3, 268, korišćen prevod Sič, M., *Praktikum iz rimskog privatnog prava*, Novi Sad, Pravni fakultet u Novom sadu – Centar za izdavačku delatnost, 2002, 230.

¹⁵ I. 4, 5, 1.

¹⁶ D. 9.3.1.10.

¹⁷ D. 9.3.5

¹⁸ D. 9.3.2.

titi. Htelo se reći da je lakše bilo utvrditi ko je *habitor* nego lice koje je prozrokovalo štetu. Odnosno, na ovaj način se tužilac dovodio u bolju poziciju.¹⁹

Bitno je spomenuti izuzetak od odgovornosti *habitor*a. U slučaju da klijenti ili oslobođenici koji besplatno žive u nečijem stanu naprave štetu, umesto njih biće tužen onaj koji im je omogućio stanovanje.²⁰ Isto je važno ukoliko je neko prijatelju obezbedio skroman smeštaj. Razlog ovog izuzetka uslovljen je činjenicom da će tužiocu verovatnije biti nadoknađena šteta od imućnijeg lica, nego od onih koji nemaju novca ni za smeštaj.²¹ Shodno tome, možemo konstatovati postojanje određenog vida odgovornost za štetu po osnovu pravičnosti.

Odgovornost *habitor* može se razumeti i putem *culpa in inspicendo*. Naime, on je svakako dužan da kontroliše dešavanja u njegovom stanu. Ovaj stav naročito potkrepljuju fragment D. 9.3.6.2. u kome se navodi da *habitor* odgovara i za članove svoje porodice.

Naposletku, u slučaju odgovornosti za opasno postavljene stvari možemo govoriti i o izvesnom vidu odgovornosti za opasne stvari.

1.4. Osnov odgovornosti

Radnju bacanja ili prolivanja kojom je nastala šteta mogao je izvršiti sam *habitor*, ali kako se navodi u Justijanovim Institucijama, češće su se kao izvršioци javljala neka druga lica (članovi porodice, robovi, posetioci...).²² Shodno tome, među romanistima je zauzet stav da je odgovornost *habitor*a u ovom slučaju nezavisna od krivice, odnosno da postoji objektivna odgovornost.²³

¹⁹ Ankum, H., L'édit du préteur de his qui deiecerint vel effunderint, *Studia Iuridica* XLI, 2003, 19.

²⁰ D. 9.3.5.1.

²¹ Ankum, H., L'édit du préteur de his qui deiecerint vel effunderint, *op. cit.* 20.

²² I. 4. 5. 1.

²³ Stojčević, D., Oko karaktera kvazidelikta u rimskom pravu, *Anali* 3, 1955, 408; Stein, P., The actio de Effusis vel Dejectis and the Concept of Quasi-Delict in Scots Law, *The International and Comparative Law Quarterly* 4, 1955, 356; Polojac, M., O dve vrste objektivne odgovornosti *habitor*a iz ugla pretorovog edikta *de his qui effuderint vel deiecerint* (Ulpian, 9.3.1.pr-1), u: Dragan M. Mitrović (urednik), *Perspektive implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije*, zbornik radova, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2011, 134; Ankum, H., Ulpian: 9.3.5.4. The recourse of the *Habitor* against his guest who threw something down onto street, *Fundamina A Journal of Legal History* 8, 2002, 9. Palmirski, T., How the commentaries to *de his qui deiecerint vel effuderint* and *ne quis in suggrunda* edict could be used on the ground of *edictum de feris*, *Revue internationale des droits de l'antiquite* LIII, 2006, 334; Descheemaeker, E. Obligations *quasi ex delicto* and Strict Liability in Roman Law, *University of Edinburgh School of Law Research Paper Series* 3, 2012, 11; Winiger, B. et. al., *Essential Cases on Damage*, Walter da Gruyter, 2011, 1036; Jaramaz Reskušić, I., Simonoski Bukovski, D., Kvazidelikti u rimskom pravu: slučaj *iudex qui litem suam fecit*, *Pravnik* 91, 2011, 67.

U slučaju postavljanja stvari koje bi svojim padom mogle prouzrokovati štetu, iz samog teksta edikta se uviđa da odgovara onaj koji ima nešto postavljeno. S obzirom da je nebitno ko je nešto postavio, i u ovom slučaju imamo objektivnu odgovornost.²⁴

U okviru razmatranja osnova odgovornosti *habitora*, treba navesti jedno potpuno originalno i interesantno mišljenje. Prema Descheemaeker-u odgovornost iz ova dva edikta je situaciona odgovornost.²⁵ Suštinski, ona predstavlja sinonim za objektivnu odgovornost. Ipak, njena karakteristika je da ona ne ističe u prvi plan pitanje krivice, već naglašava specifičnost situacije iz koje proizilazi odgovornost. Treba istaći da je ovakvo razmišljanje naročito u skladu sa odgovornošću zbog postavljenih stvari, uzimajući u obzir da u ovom slučaju i ne postoji šteta. Situacionom odgovornošću lakše se objašnjava i jedini izuzetak od odgovornosti *habitora* kod edikta *de is qui deiecerint vel affaderint*. U situaciji kada je nastala šteta, za koju je malo verovatno da će je nadoknadi *habitor*, odgovara imućnije lice, koje je omogućilo stanovanje *habitoru*.

2. GRAĐANSKI ZAKONIK ZA KRALJEVINU SRBIJU

2.1. Prostorija iz koje može biti prouzrokovana šteta

Za razliku od velikog broja rimskih najamnih zgrada (*insula*), u Srbiji su u vreme donošenja SGZ-a osnovne stambene jedinice bile kuće. Zbog toga se u § 813. kao prostorija iz koje se može prouzrokovati šteta umesto stana navodi kuća, uz dodavanje da se nešto može baciti ili prosuti kroz prozor, odnosno sa tavana. U delu paragrafa koji se odnosi na određenje lica koje će odgovarati za prouzrokovanu štetu pored kuće (gospodar kuće), navodi se i kvartir.²⁶ Osim preciznog navođenja, Hadžić upotrebljava i apstraktnu odrednicu „inače”. Ovim se nedvosmisleno ukazuje na potrebu primene ekstenzivnog tumačenja prostorija iz kojih se može prouzrokovati šteta. Ujedno, uviđa se neposredni uticaj rimskog prava. Primećujemo kazuistini stil pisanja, koji svedoči da je Hadžić svoje uzore imao u rimskim pravnicima²⁷, dok reč „inače“ možemo smatrati sinonimom ili čak prevodom rimskog „odakle god“ (*unde in*) iz fragmenta D. 9.3.1.

²⁴ Descheemaeker, E., *op. cit.*, 11; Stojčević, D. *op. cit.*, 409; Jaramaz Reskušić, I., Simonski Bukovski, D., *op. cit.*, 67.

²⁵ Descheemaeker, E., *op. cit.*, 16.

²⁶ Kvarir potiče od francuske reči *quartier*, i označava različite vrste prostorija: stan, sklonište, konak.

²⁷ Polojac, M., (2012) Srpski građanski zakonik i odredbe o prisvajanju divljih životinja: recepcija izvornog rimskog prava. *Anali* 2, 129–130.

U § 814. navodi se samo opšta odredba „gde god“. Premda u samom ediktu imamo sličnu apstraktnu odredbu (mestima gde se obično prolazi ili stoji), za razliku od nekih rimskih tekstova, kao i prethodnog paragrafa, izostalo je nabranje građevina i mesta na kojim se moglo nešto rizično postaviti. Pošto ovo odudara od Hadžićevog stila pisanja deluje nam da je svesno urađeno. Ostaje samo dilema da li je to posledica tadašnje arhitekture koja nije imala tipične visoke građevine poput rimskih zgrada, ili je prepisivanje mesta iz prethodnog paragrafa smatrano suvišnim.

Neposredna upotreba rimskog prava i jasna namera da se preuzeto pravo prilagodi tadašnjim uslovima života, ukazuju koliko je površno viđenje Hadžića kao pukog prevodioca i prepisivača ABGB-a.

2.2. Radnja kojima može biti prouzrokovana šteta

Šteta, prema § 813, može biti prouzrokovana radnjama bacanja, prosipanja i izlivanja. Najpre se navodi ono što je nepobitno sadržano u fragmentima D. 9.3.1, I. 4.5.1, D. 44.7.5.5, a to je odgovornost usled bacanja stvari i prosipanja tečnosti. Nakon toga, dodaje se i radnja izlivanja. Njenim navođenjem, pored radnje prosipanja, nesumnjivo se htelo ukazati na mogućnost da štetna radnja nastane i usled nečinjenja. Ipak, nejasno je koje sve radnje obuhvata ova apstraktna reč. Odnosno, treba dati odgovor na sledeće pitanje: da li pojam *izlivanje* obuhvata slučaj nastanka štete usled izlivanja tečnosti iz jedne prostorije u drugu?²⁸ Primenom jezičkog tumačenja, bez bilo kakve sumnje, dolazimo do pozitivnog odgovora. Ovakav stav je zauzeo Stanišić, jedini autor koji se podrobnije bavio tumačenjem § 813. SGZ-a.²⁹ Međutim, primena istorijsko-normativnog kao i sistemskog tumačenja, navodi nas na drugačiji zaključak. Prema navedenom fragmentu D. 9.3.1.3., edikt *de is qui deiecerint vel effuderint*, primenjivao se i u slučaju kada se prosulo nešto što je visilo, mada to niko nije prosuo. Da li je Hadžić ovu radnju želeo da podvede pod pojam izlivanja? Moguće. U § 814. se navodi da opasnost može biti izazvana ukoliko je stvar obešena. Takva stvar može da prouzrokuje štetu samo prolaznicima. Shodno tome, ako bi se nešto iz nje izlilo, štetu bi pretrpela ista lica. Naposljetku, treba ukazati i na sličnost načina vodosnabdevanja u starom Rimu i u našoj

²⁸ Ovo pitanje je od posebnog značaja, jer se u austrijskom pravu, *actio de effusis vel deiectis* koristi i u slučajevima kada dođe do izlivanja tečnosti iz jedne prostorije u drugu. U tamošnjoj sudskoj praksi ovakvi slučajevi su veoma zastupljeni.

²⁹ Stanišić, S., *Odgovornost za štetu zbog izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz prostorija*, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 3, 2012, 208.

zemlji srednom XIX veka.³⁰ U oba slučaja gotovo su bili nezamislivi slučajevi oštećenja tuđe prostorije u zgradi usled izlivanja tečnosti. Na osnovu iznetih argumenata, mišljenja smo da je Hadžić, poput rimskog pretora, želeo samo da omogući bezbednost na putevima i ulicama, a ne i da rešava slučajeve štete koji se mogu pojaviti i unutar zgrade.

Kada je reč o § 814, pored stvari koja je obešena, opasnost prema tekstu zakonika može predstavljati i neadekvatno nameštena stvar. Ove dve radnje navode se u Justinijanovim Institucijama. Ovakvo određenje je preciznije i povezano je sa prethodnim paragrafom. Sa stanovišta upotrebe rimskih izvora, mišljenja smo da je Hadžić između Digesta (u njima se navodi samo radnja „postavljena”) i Institucija, izabrao onaj koji je smatrao adekvatnijim i koji je usklađeniji sa njegovim stilom pisanja. Naravno, uticaj je imalo i navođenje ovih dveju radnji u ABGB-u.

2.2.1. Pasivna legitimacija

Posmatrano sa aspekta valorizacije Hadžićevog rada, od velikog značaja je određivanje lica koje odgovara za štetu nastalu bacanjem, prosipanjem i izlivanjem. Kao pasivno legitimisanog, primarno se navodi počinitelj štetne radnje. Tek ukoliko je on nepoznat, supsidijarno će odgovarati imalac prostorije. Na ovaj način data je originalna ideja u uređivanju odgovornosti za ovu vrste štete. Očigledno je Hadžić smatrao da treba biti dosledan u stavu prema kome svako odgovara za štetu koju je skrivio. Nevezano od ocene kvaliteta ovog rešenja, njeno postojanje je itekako značajno sa aspekta vrednovanja SGZ-a. Naime, u dosadašnjem radu se već ukazalo da je Hadžić neposredno koristio rimske izvore, preuzeo rimski kazuistički stil pisanja i prilagođavao pravo prilikama u našoj zemlji. Viđenje kvaliteta njegovog kodifikatorskog rada dodatno se nadograđuje, uzimanjem u obzir da je pasivna legitimacija normirana različito od izvora koje je koristio. Kroz ovaj primer se potvrđuje da je on kritički filtrirao pravo koje je preuzimao.

Lice koje je bacilo neku stvar ili prosulo tečnost, odgovara za prouzrokovanu štetu, ukoliko je njegova radnja bila nesmotrena. U Komentaru SGZ-a, ovaj pojam podveden je pod nehat (*culpa*).³¹ Misli se na običnu nepažnju (*culpa levis*). Shodno ovome, ukoliko neko dokaže da je bio pažljiv (smotren) neće

³⁰ Formiranje prvog javnog centralizovanog vodovoda u našoj zemlji, konkretno za grad Beograd, desilo se 1892. godine (gotovo 50 godina nakon donošenja SGZ-a). Razvoj hidrologije u Srbiji (2014, avgust 27). Preuzeto sa: <http://www.rgf.bg.ac.rs/dhg/istirija.html>

³¹ Матић, Д., Объясненїе Гражданскогъ законика за Княжество Србско, Веоград, 1851, 1032.

odgovari za štetu.³² Ovdje se ipak nameće jedno praktično pitanje. Kako neku stvar, koja može da izazove štetu, baciti pažljivo? Mišljenja smo da je to nemoguće. Ipak, ovaj stav treba uzeti sa rezervom, zbog nepoznavanja svakodnevnog načina života ljudi pre više od 150 godina.

Izričito navođenje da je radnja bacanja, prosipanja ili izlivanja izvršena nesmotreno, reperkutuje da se u ovom slučaju duguje samo vrednost stvarne štete. Naime, prema § 819. SGZ-a³³ samo ako je šteta prouzrokovana namerno ili usled krajnje nepažnje, osim stvarne štete, nadoknađuje se i izmakla dobit. Shodno tome, umesto rimske penalne tužbe, *actio de effusis vel deiectis* u SGZ-u imala je isključivo reipersekutorni karakter.³⁴

U slučaju opasno postavljenih stvari, postoje suštinske razlike u pogledu određenja pasivne legitimacije u odnosu na rimske izvore. Premda se to ne navodi izričito kao u ABGB-u, prema § 814. niko ne može biti tužen. Da je neka stvar opasno postavljena treba samo prijaviti nadležnim organima, koji će je ukolniti. Smatramo da je na ovaj način izgubljen efekat koji je rimski pretor postigao putem *actio de positis vel suspensis*. Austrijski zakonodavac je lepo primetio, a Hadžić preuzeo, da u ovom slučaju nema mesta tužbi s obzirom da šteta nije nastala. Međutim, da bi se postigao željeni preventivni efekat, određena novčana kazna, po uzoru na rimsku, svakako je trebalo da se predvidi.

2.2.2. Odgovornosti gospodara prostorije

Ukoliko je nepoznat izvršilac štetne radnje bacanja ili prosipanja, odgovaraće gospodar prostorije. Ovaj pojam se u svemu poklapa sa pojmom rimskog *habitatora*. Odnosno, reč je o licu koji ima kontrolu nad dešavanjima u kući. U domaćoj doktrini postoji podela o pitanju osnova odgovornosti gospodara prostorije, između onih koji smatraju da u ovom slučaju postoji subjektivna³⁵, odnosno objektivna odgovornost.³⁶

³² Novaković, R., *Šteta i njena nadoknada – po Marselu Planiolu i ostalim piscima*, Beograd, Međunarodna knjižarnica, 1940, 321.

³³ SGZ § 819: „Ko štetu kakvu drugome nanese sa zlom namerom ili iz krajnjeg nebrežnja, onaj će ne samo štetu učinjenu nadoknaditi, nego će i dobitak zbog toga izgubljeni naplatiti morati.“

³⁴ Polojac, M. *O aktuelnosti jednog pretorovog edikta (edikt de effusis vel deiectis)*, 619.

³⁵ Antić, O., *Obligaciono pravo*, Beograd, Službeni glasnik, 2009, 505*; Novaković, R., *op. cit.*, 322; Konstantinović, M., *Obligaciono pravo, prema beleškama sa predavanja*, Beograd, Savez studenata Pravnog fakulteta u Beogradu, 1965, 159. Novaković i Konstantinović smatraju da gospodar odgovara za drugog zbog neadekvatne kontrole prostorije, odnosno nadzora nad licima koja se nalaze u njoj (*culpa in inspiciendo*).

³⁶ Đorđević, Ž., Stanković, V., *Obligaciono pravo*, Beograd, Savremena administracija, 1976, 374–375; Stanišić, S., *op. cit.*, 214. Đorđević, Stanković smatraju da je bacanje, prosipanje

Uz opasku da je zbog nedostatka sudske prakse nemoguće dati siguran odgovor, prvo ponuđeno shvatanje smatramo ispravnijim. U komentaru SGZ-a se navodi da gospodar kuće treba da opominje i pazi da se nešto nesmotreno ne baca, prosipa ili izliva, da predupredi ukoliko vidi da neko hoće da izvrši neku od ovih radnji, kao i da neposlušne i nemirne goste više ne pušta u kuću.³⁷ Shodno tome, ukoliko dođe do štete ona se može pripisati gospodarevoj neadekvatnoj kontroli prostorije. Pored toga ne vidimo razlog zbog kojeg bi gospodar prostorije odgovarao po strožoj odgovornosti u odnosu na poznatog izvršioca štetne radnje. Odnosno, smatramo da i on može prigovoriti da je radnja kojom je prouzrokovana šteta učinjena smotreno. Koliko bi suprotno rešenje bilo nelogično, najbolje možemo uvideti ukoliko su u istoj ličnosti objedinjeni i gospodar i izvršilac štetne radnje. Za isto delo, isto lice bi odgovaralo prema pretpostavljenoj subjektivnoj odgovornosti ukoliko ga je oštećeni video, dok, ukoliko nije, odgovarao bi prema objektivnoj odgovornosti.

Kao u rimskom pravu, nakon što bi nadoknadio štetu, gospodar prostorije je imao pravo regressa prema neposrednom izvršiocu.³⁸

3. ZAKLJUČAK

Do recepcije rimskih edikata *de is qui deiecerint vel effuderint* i *ne quis in suggrunda* kojima je trebalo obezbediti siguran prolazak građana na javnim mestima, dolazi najpre u ABGB-u, a zatim i u SGZ-u. Samo postojanje § 813. i § 814. u SGZ-u po uzoru na § 1318. i § 1319. u ABGB-u, kao i nepostojanje tužbe i kazne u slučaju opasno nameštenih i obešenih stvari svedoči o dobro poznatom uticaju austrijskog prava na SGZ. Međutim, na osnovu rada možemo zaključiti da je SGZ samo nastao po uzoru na ABGB, odnosno, da nikako ne predstavlja njegovu kopiju. Kao prvo, Hadžić je istovremeno neposredno koristio i rimske izvore. Njegovo pravničko znanje dovelo je do kritičkog posmatranja pravnih izvora koje je imao „ispred sebe”, što se reperkutovalo na predviđanje različitih rešenja u odnosu na postojeća u rimskom i austrijskom pravu. To potvrđuje § 813. gde je kao primarno pasivno legitimisano lice određen izvršilac štetne radnje. On, a najverovatnije i *habitor* odgovarao je po osnovu subjektivne odgovornosti, odnosno ukoliko je radnju bacanja, prolivanja ili izlivanja, kojom je nastala šteta, izvršio nesmotreno. Prihvaćen je rimski kazuistički stil

i izlivanje opasna delatnost. Stanišić smatra da je objektivna odgovornost zasnovana na teoriji rizika, kao i zbog potrebe zaštite interesa oštećenog.

³⁷ Matić, D., *op. cit.*, 1047.

³⁸ Matić, D., *op. cit.*, 1047.

pisanja, umesto apstraktnog kojim je pisan ABGB. S obzirom na tadašnji nizak nivo pravne kulture i pismenosti, bogatstvo detalja, navođenje primera i jasan jezik sigurno su doprineli lakšem razumevanju i uoptrebi SGZ-a. Treba istaći i postojanje želje da srpska kodifikacija ne predstavlja „strano telo”. To je dovelo do prilagođavanja preuzetih normi i instituta tadašnjim uslovima i načinu života. Nadamo se da iznete činjenice doprinose adekvatnijem sagledavanju značaja i kvaliteta, kako Hadžićevog rada, tako i četvrte evropske moderne kodifikacije.

LITERATURA

- Arandelović, D., *Austrijski građanski zakonik* (prevod), Beograd, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1906.
- Ankum, H., L'édit du prêteur de his qui deiecerint vel effunderint, *Studia Iuridicia* XLI, 2003, 7–26.
- Ankum, H., Ulpian: 9.3.5.4.: The recourse of the Habitor against his guest who threw something down onto street. *Fundamina A Journal of Legal History*, 2002, 8, 7–18.
- Antić, O., *Obligaciono pravo*, Beograd, 2009, Službeni glasnik
- Aličić, S., *Justinijanova Digesta – deveta knjiga* (prevod), Tutin, 2013
- Bakotić, L., *Justinijanove Institucije* (prevod), Beograd, 1912, Geca Kon
- Gradanski zakonik za Kraljevinu Srbiju (tekst zakona od 11. marta 1844. godine, sa izmenama i dopunama). Preuzeto sa: <http://www.overa.rs/gradanski-zakonik-kraljevine-srbije-1844-god-sa-kasnijim-izmenama.html>
- Descheemaeker, E., „Obligaciones quasi ex delicto and Strict Liability in Roman Law”, *University of Edinburgh School of Law Research Paper Series* 3, 2012, 1–20.
- Đorđević, Ž., Stanković, V., *Obligaciono pravo*, Beograd, 1976, Savremena administracija *Iuvenalis*, korišćen prevod Sič M., *Praktikum iz rimskog privatnog prava*, Novi Sad, 2002, Pravni fakultet u Novom sadu – Centar za izdavačku delatnost
- Jaramaz Reskušić, I., Simonoski Bukovski, D., „Kvazidelikti u rimskom pravu: slučaj *iudex qui litem suam fecit*”, *Pravnik*, 91, 2011, 65–80.
- Konstantinović, M., *Obligaciono pravo – prema beleškama sa predavanja*, Beograd, Savez studenata Pravnog fakulteta u Beogradu, 1965.
- Матић, Д., Объясненї Гражданскогъ законика за Княжество Србско, Beograd, 1851.
- Melilli, E., D. 9.3. *Tutela e sicurezza della circolazione urbana nel diritto romano*, Milano, 2003, Università degli Studi di Milano – Bicocca
- Novaković, R., *Šteta i njena nadoknada – po Marselu Planiolu i ostalim piscima*, Beograd, 1940, Međunarodna knjižarnica
- Palmirski, T., „Some remarks on ne quis in suggrunda protectove id positum habeat, cuius casus nocere posit preator's edict”, *Revue internationale des droits de l'antiquite* L, 2003, 287–300.
- Palmirski, T., How the commentaris to *de his qui deiecerint vel effuderint* and *ne quis in suggrunda edict* could be used on the ground of *edictum de feris*, *Revue internationale des droits de l'antiquite* LIII, 2006, 323–334.

- Polojac, M., O dve vrste objektivne odgovornosti habitatora iz ugla pretorovog edikta *de his qui effuderint vel deiecerint* (Ulpian, 9.3.1. pr-1) u: Dragan M, Mitrović (urednik) *Perspektive implementacije evropsih standarda u pravni sistem Srbije – zbornik radova*, Beograd, 2011, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 132–142.
- Polojac, M., Srpski građanski zakonik i odredbe o prisvajanju divljih životinja: recepcija izvornog rimskog prava, *Anali* 2, 2012, 117–134.
- Polojac, M., O aktuelnosti jednog pretorskog edikta (*edikt de effusis vel deiectis*) u: Dragan Nikolić, et. al. (urednik) *1700 godina Milanskog edikta – zbornik radova*, Niš, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, 2013, 617–625.
- Razvoj hidrologije u Srbiji (2014, avgust 27). Preuzeto sa: <http://www.rgf.bg.ac.rs/dhg/istorija.html>
- Stojčević, D., Oko karaktera kvazidelikta u rimskom pravu, *Anali* 3, 1955, 405–416.
- Stein, P., The actio de Effusis vel Deiectis and the Concept of Quasi-Delict in Scots Law. *The International and Comparative Law Quarterly* 4, 1955, 355–371.
- Stanišić, S., „Odgovornost za štetu zbog izbacivanja predmeta ili prosipanja tekućina iz prostorija”, *Glasnik advokatske komore Vojvodine*, 2012, 293–311.
- Winiger, B. et. al., *Essential Cases on Damage*, Walter de Gruyter, Berlin, 2011.

THE RECEPTION OF ROMAN EDICTS INTO THE SERBIAN CIVIL LAW

Vladimir Ilić

Junior Teaching Associate

Faculty of Law, University of Kragujevac

S u m m a r y

The following edicts were issued by the praetor who designed them in order to protect the safety of Roman citizens and their movement in the vicinity of tall buildings: *de is qui deiecerint vel effuderint* and *ne quis in suggrunda*. The first edict regulated the liability in the cases where damage was caused by the expulsion of items or liquids out of buildings into the street. The second covered the liability for dangerously placed objects, which could injure the passers-by or cause damage. After the Austrian Civil Code, the reception of the aforementioned edicts is found within the Serbian Civil Code. These forms of liabilities consist of the following fundamental elements: capacity to be sued, the grounds of liability, actions causing damage or imposing danger and premises of a building which may cause damage or impose danger. By comparing the regulation of these elements in the Roman law and Serbian Civil Code, the author examines to which extent and manner the reception of Roman law took place.

Keywords: Roman law, Serbian Civil Code, liability, damage